

FARMASÖTİK BAKIM İÇİN İLAÇ BİLGİSİ

Bu bölüm farmasötik bakım sağlayıcılarına pratik yaparken kullanacakları ilaç bilgisi hakkında genel bir bilgi verecek, ancak daha çok ilaç bilgisi sorularını yanıtlarken göz önünde bulundurulması gereken süreç ve felsefe üzerinde duracaktır. Bölüm 2’de tanımlanmış olduğu gibi, farmasötik bakım sağlamada en önemli adımlardan bir tanesi ilaç tedavisi sorununu tanımlamaktır. Bu sorun bir kez tanımlandıktan sonra ise, özsel olarak ilaç bilgisi sorusuna dönüşecektir.

Farmasötik bakım sağlayabilmek için eczacının hastaya özgü ilaç bilgi edinmesi, bu bilgiyi kullanması ve sağlaması gerekir. Diğer yandan mesleki pratik içindeki gelişimler, hastalıklar ve ilaç tedavileri hakkında güncel bilgiye sahip olmalıdır.

Eczacılar doğrudan hasta bakımı ile ilgili oldukları ve ilaç tedavisi konusunda özel tavsiyelerde buldukları için, gittikçe daha fazla bir biçimde kararlarını denetlemeleri istenmektedir. Tedavi önerilerini yeterince açıklayabilmek için eczacılar, tıbbi ve farmasötik araştırmaları daha yakından incelemelidir. Sağlık bakım kalitesi ile ilgili sorunlar ve sağlık bakımının sağlanmasındaki hatalar, son on yılda önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Dolayısıyla sağlık kalitesini artırmaya yönelik tavsiyeler aynı zamanda bu sorunları da göz ardı etmeden verildiğinde daha güvenilir olacaktır. Hastanın bilgi ihtiyacına özen göstermek, bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak ve eczanede çalışan işgücünü hasta ile iletişim, bilgisayar uygulamaları ve eczane pratiği konusunda eğitmek, eczacının güvenilirliğini artıracaktır.

Hastaların sağlıkla ilgili bilgi ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre tüm internet kullanıcılarının yüzde 62’si web’de en az bir kez sağlıkla ilgili bir konu başlığı taramıştır.

KANITA DAYALI SAĞLIK BAKIMI

Bu bölümdeki kavramlar kanıta dayalı sağlık bakım felsefesi ile yakından ilişkilidir. Kanıta dayalı sağlık bakımı şöyle tanımlanabilir: “bireylerin bakımı hakkında karar verirken varolan en iyi kanıtların bilinçli ve açık biçimde kullanılması”.

Pratikte, kanıta dayalı sağlık bakımı bireysel klinik uzmanlığı sistematik araştırmalardan elde edilen en iyi klinik kanıtlarla entegre etme anlamına gelir. Kanıta dayalı sağlık bakımı genellikle öğelerinden bir ya da birkaçına indirgenir. Ancak kanıta dayalı sağlık bakımı hem klinik uzmanlık hem de hastanın durumu, inançları, öncelikleri ve değerleri hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Klinik uzmanlık dışsal kanıtların hastaya uyarlanıp uyarlanamayacağına karar vermek için gereklidir.

SORULARIN FORMÜLASYONU

İlaç bilgisi ihtiyacının nereden kaynaklandığına bakılmaksızın (hasta, ailesi, hekim ya da doğrudan eczacı), cevap üretme süreci neredeyse her zaman aynıdır. İlk adım açık, doğru ve cevaplanabilir sorular üretmektir. Soruyu tanımlamak, tıpkı bir araştırma çalışması için hipotez üretmek gibi, bilgi sağlayıcıyı bir sonraki basamağa hazırlar: ilgili kanıtları araştırmak. İyi örgütlenmiş bir literatür taraması aşağıdaki

dört öğeyi, en azından bunların önemli bir kısmını kapsayacaktır:

1. İlaç tedavisi kararında etkili olabilecek tüm faktörler ve varolan sorunun hasta açısından detayları
2. Potansiyel müdahalenin tanımlanması (yeni ilaç ekleme, ilacı bırakma ya da dozu değiştirme gibi)
3. Potansiyel müdahaleye ilişkin olası alternatifler (alternatif ilaç, ilaçsız tedavi ya da tedaviye ihtiyaç duyulmaması gibi)
4. Beklenen özel çıktılar (depresyon semptomlarını ortadan kaldırmak, enfeksiyonu tedavi etmek, ilacın yan etkilerini en aza indirmek gibi).

SORULARIN SORULMASI VE KAYDI

İlaç bilgisi sorularına yanıt üretmeye hazırlanan eczacı öykü almayı bitirdiğinde birkaç önemli detayı kaydetmelidir. Soruyu formüle etme aşamasında eczacı bunu iki yoldan yapar: bilgi ihtiyacı olan kişiye ait enformasyon (kişinin arka planı, anlama düzeyi v.s.) ve bilgi istenen konu (doz, ilaç etkileşimleri, urunun ulaşılabilirliği, ilaç seçimi v.s.). Soruyu sınıflandırmak eczacının temel hipotezini geliştirmesine, olası çözümleri göz önünde bulundurmasına ve yanıtla odaklanmasına yardımcı olur.

Eczacı hastaya özgü ilaç bilgisini sağlamak ve önerilerini kayıt altına almak için hasta öyküsünü, istenen bilgiyi ve diğer gerekli gördüğü öğeleri depolayacağı yapılandırılmış bir form kullanmak isteyebilir. Bunun için eczacı, kendisine sorulan sorunun bağlamını anlamış olmalı ve bilginin kimin isine yarayacağını ve nasıl kullanılacağını göz önünde bulundurmalıdır.

Deneyimli olmayan farmasötik bakım uygulayıcıları genellikle hasta öyküsünü almakta acele ederler ve öyküyü aldıktan hemen sonra hastanın durumu hakkında kestirme sonuçlara ulaşabilirler. Bu tip yanlış sonuçlar hasta açısından çok tehlikeli sonuçlar doğurabileceğinden, dikkatli olunmalıdır.

Bazı durumlarda soru çok açık ve kolay görünebilir: “.. ilacının kaç farklı formu var?” gibi. Bu sorunun sorulma amacını bilmeden eczacı bilgi isteyen kişi ile ilgili yanlış çıkarımlar yapabilir. Örneğin hasta ilacın advers etkisi ile karşı karşıya olabilir. Hekim de ilacın dozunu azaltmaya karar vermiştir ve eczacıya bu ilacın başka dozları olup olmadığını soruyordu. Bu karar, hastanın semptomlarının nedeni ya da farklı dozların güvenilirliği ve etkililiği hakkında yanlış yargılara da dayanıyor olabilir.

Potansiyel ilaç etkileşimleri ile ilgili bir sorunun yanıtlanması ve uygun bir biçimde çözümlenmesi için ayrıntılı bilgi sahibi olmayı gerektirir. Hastanın semptomlarının özellikleri, semptomların potansiyel nedenleri ve bir dizi başka klinik detay, ilaç etkileşimi bakımından dikkatle incelenmelidir. Hasta kısa süreli minör ve sinirli yan etki de yaşıyor olabilir. Ya da potansiyel olarak tehlikeli olabilecek başka ilaçlar da kullanıyor olabilir. İlaça aşırı hassasiyeti söz konusu olabilir, veya yeni, tanı konmamış bir medikal durumun semptomları ile karşı karşıya olabiliriz. Eğer eczacı hastanın geçmiş öyküsünü bilmiyorsa bu olasılıkları değerlendirme ihtimali çok büyük ölçüde azalır. Bu durumların her birine verilecek yanıt farklı olacağından, eczacı ilk sorunun neden sorulduğunu mutlaka öğrenmelidir. Bilgi edinmek isteyen kişinin dozu azaltma isteği doğru bile olsa, eczacının üzerine düşen, çözümün doğruluğundan emin olmaktır.

Eczacı, bu bilgiyi edinebilmek için doğru soruyu doğru yerde sormak konusunda bir beceri kazanmalıdır. Bir önceki örneği ele alalım; hekim x ilacının başka dozları olup olmadığını sormuştu. Bu soruya “Neden sordunuz?” şeklinde bir yanıt vererseniz, çok büyük bir olasılıkla konuşma ilerlemeyecektir. Oysa şöyle başlayabilirsiniz pekala: “Evet, bu bilgi bir hastanızın tedavisi ile mi ilgili?”. Eğer yanıt “Evet” olursa şöyle devam edebilirsiniz: “Tedavileriyle ilgili bir sorun mu yaşıyorlar?”. Bu soruya verilecek yanıtla eczacı hastanın durumu ile ilgili daha spesifik sorular sormak için yeterince bilgi edinmiş olur ve böylece doğru ve uygun öneriler geliştirme imkanı bulur.

İLAÇ BİLGİ KAYIT SİSTEMİ

Tarih	Saat	Alınan kişi	No:	Kayıt No:
Adres				
Arayan kişi:				
☐ Hekim ☐ Hemşire ☐ Diğer sağlık personeli ☐ Sigorta şirketi ☐ Gazete vd ☐ Eczacı ☐ Diş hekimi ☐ Araştırmacı ☐ Avukat ☐ Diğer (belirtiniz)				
İlk istek				
Arkaplan:				
Son istek:				
İsteğin sınıflandırılması:				
☐ İlaç yönetimi ☐ Genel bilgi ☐ Ulaşılabilirlik/fiyat ☐ Farmakokinetik ☐ Sosyal/yasal konular ☐ İstenmeyen etki ☐ Eğitim ☐ Temel sağlık bilimi ☐ Bilgi işlem/ literatür ☐ Eczane işletmeciliği ☐ Terapotikler ☐ Diğer (belirtiniz): _____				
Araştırma Stratejisi:				
İlgili dokümanlar:				
Yanıt:				

Eğer eczacı kendisine güvenle hareket eder ve hastanın iyilik hali için uğraştığını karşısındakine yansıtabilirse, hastanın koşullarını bilme isteğinden kaynaklı soruları yadsınmayacaktır. Eczacı diğer sağlık bakım elemanları ile bir kez böyle bir ilişki kurduktan sonra, ilaç bilgisinden faydalanmak için hasta öyküleri lazım olduğunda zaten onlara kendiliğinden verilmeye başlanacaktır.

BİLGİLERİN ARAŞTIRILMASI İÇİN İNTERNET KULLANIMI

Sağlık profesyonelleri etkili olabilmek için, klinik uzmanlıklarını korumalı ve hastalık tedavilerinin ve önlenmesinin en etkili ve yeni yollarını bilmelidirler. Bu yeteneği geliştirmenin en iyi ve tek yolu, literatürü sürekli olarak takip etmektir. Bu bilgilerin

sınıflandırıldığı ve arşivlendiği çok sayıda web sitesi, kaynak kitap ve kütüphane mevcuttur. Ancak internetin hayatımıza girmesiyle büyük oranda kütüphaneye kullanıma alışkanlığı kaybolmuş, diğer insanlar gibi sağlık meslek profesyonelleri de bilgi edinmeyi kolaylaştıran bu yola başvurmayı tercih etmeye başlamıştır. Elbette internetteki kaynaklardan bilgi edinmenin hiçbir sakıncası yoktur. Sadece edinilen bilginin güvenilir olduğunu bir kez daha denetlemek gerekir. Zira bir bilginin kitaba basılması kimi editöryal süreçlerden geçerken, yani bir bakıma bir denetim mekanizmasına tabi tutulurken, internette yayımlanan bilgileri denetleyen böyle bir mekanizma söz konusu değildir. Bu bakımdan, güvenilirliğin doğrulanması önem kazanmaktadır. İnternette arama yaparken dikkat etmeniz gereken diğer konular şunlardır:

- Yazarlar: Bu bilginin yazarı kimdir ve güvenilirliği ne kadardır?
- Referanslar: Yazar sonuçlarını desteklemek için birinci el kaynaklara referans göstermiş midir?
- Güncellik: Bilginin son gözden geçirilme tarihi nedir ve kullandığı referanslar ne kadar günceldir?

BİRİNCİL LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Birincil literatürün değerlendirilmesi konusu, bu BÖLÜMün sınırlarını asacak ölçüde detaylı olarak ele alınmalıdır. Ancak burada konuya ilişkin genel ipuçları vereceğiz. Bir çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğini değerlendirebilmek anahtar bir ögedir. Bunun içinse araştırmanın/ deneyin temel dizaynı dikkatli biçimde gözden geçirilmelidir. Araştırma dizaynlarının her birinin geçerlilik güvenilirlik bağlamında bazı avantajları olduğu gibi dezavantajları da söz konusu olabilir. Bir araştırma çok çeşitli biçimlerde dizayn edilebilir. Bunlar;

- Randomize kontrollü klinik deneyler (ilaç tedavisini değerlendirmek için altın standarttır ve ilacın etkili / güvenli olduğunu kanıtlamak için FDA bu çalışmanın mutlaka yapılmasını istemektedir)
- Randomize olmayan prospektif kohort analizler
- Randomize olmayan tarihsel vaka kontrol çalışmaları
- Anketler
- Vaka raporları

Özellikle randomize kontrollü klinik deneyler ilaç tedavisinin geçerliliğini ölçmede en çok kullanılan ve güvenilir yol olduğu için, farmasötik bakım sağlayıcılar, bu verileri minimum da olsa değerlendirme yeteneğine ve bilgisine sahip olmalıdır. Bu değerlendirmeyi yapabilmek için oluşturulmuş çeşitli standart formlar mevcuttur. Bunlar arasında özellikle CONSORT (The Consolidated Standards

of Reporting Trials –*Konsolide Edilmiş Deney Raporlama Standartları*) çok kullanışlı bir kaynaktır. çalışmanın amacı, klinik deneylerin kalitesini yükseltmektedir. çalışmanın İngilizcesine www.consort-statement.org adresinden ulaşılabilir.

YANITLARIN FORMÜLASYONU

Bu noktada varsayalım ki eczacı sadece özgül, ihtiyaca yanıt veren bir ilaç bilgisi sorusu formüle etmedi ama aynı zamanda en iyi kanıtı araştırdı ve değerlendirdi. Bir sonraki adım yanıt soruyu talep eden kişiye uygun hale getirmektir. ✦

Eczacı için bilgiyi ve önerilerini kısa ve mantıklı tek bir cümle ile aktarmak faydalı olacaktır. Öneriler hastanın durumu göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Çok basit vakalarda hasta ile ilgili detaylı bilgiye gerek duyulmayabilir ancak vakanın basit olup olmadığına karar vermek için de genellikle detay bilmek gerekir.

DÖKÜMANTASYON VE İZLEME

Farmasötik bakım etkinliklerini dökümanter ederken aynı zamanda ilaçla ilgili yaptığımız önerileri de kayıt altına almamız önerilir.

Hastaya Özgü İlaç Bilgi Soruları Hakkında Temel Bilgiler

Varolan sorunlar listesi ve geçmiş tıbbi öyküsü Reaksiyonu tedavi etmek için verilen terapiler

Kontrendikasyonlar

İlacın kullanış amacı

Geçmişte kullanılan ya da şimdi kullanılabilecek alternatif ilaçlar

Şimdiki ve geçmişteki medikal durum

Şimdiki ve geçmişteki medikal öykü

Şimdiki ve geçmişteki ilaç reaksiyonları

Dozaj

İlacın kullanılış amacı

İlaca yönelik bilinen advers etki veya duyarlılık

İlacın farmakokinetiğini etkileyebilecek faktörler

Şimdiki ve geçmişteki hastalıklar ve tedaviler

İlaç Etkileşimleri

Advers etkinin henüz oluşup oluşmadığı

Şüphelenilen ilaçlar

İlacın kullanılış amacı

İlaçların dozajı

Terapötik Seçimler ve Etkililik

Bu endikasyon için geçmişte verilen yanıt

Genel olarak diğer ilaçlara geçmişte verilen yanıt

Bilinen ilaç alerjileri